

Література:

1. Бевз Г.М., Главник О.П. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді. – К., 2005. – С. 88 – 146.
2. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Сащенко Л.В., Савченко В.А. Основи здоров'я. 1 клас : Посібник для вчителя. – К.: Видавництво «Алатон», 2012. – 128 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>, <http://iitzo.gov.ua>.
4. Навчальна програма з предмета «Основи здоров'я» для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.mon.gov.ua>, <http://iitzo.gov.ua>.
5. Савченко В.А. Тренінг – інтерактивний метод навчання (інструктивно-методичні матеріали щодо проведення тренінгів в навчально-виховному процесі). – Дніпропетровськ, 2010. – 231 с.
6. Якименко С.І. Формування культури здорового способу життя учнів основної школи у позакласній роботі: навч.-метод.посібник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 288 с.

Логвинюк А. А.*

РОБОТА З УЧНЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ТРУДНОЦІ В НАВЧАННІ

У статті описано причини, які викликають неуспішність учнів, і шляхи їх подолання. Висвітлено систему роботи, яка дозволяє своєчасно виявити та ліквідувати прогалини в навчанні.

У сучасному суспільстві все більшого значення набуває вміння вчитися, яке формується ще в дитинстві. Важливим показником цього вміння є шкільна успішність, яка в певній кількості учнів не досягає мінімально необхідного рівня. Практика показує, що слабка успішність – багатогранне явище, яке має складну структуру та походження.

Те, що з дітьми сьогодні працювати важче ніж 10-15 років назад, не потребує доведень. І вже не є таємницею, що кожного року в нашій країні збільшується кількість дітей, які не встигають з того чи іншого предмета. Неуспішність учня лягає великим тягарем на плечі кожного вчителя. Адже він повинен приділяти таким дітям додаткову увагу і час, організовуючи і проводячи для них додаткові індивідуальні заняття й консультації. Учитель повинен спеціально для них підбирати особливі завдання, неодноразово повторювати вивчений матеріал.

Шкільні програми сучасної школи розраховані на середнього учня, але в класі зазвичай зустрічаються діти з різною підготовкою до навчальної діяльності, з різними можливостями та здібностями до навчання, і тому нестандартній дитині чи дитині з відхиленнями в розвитку важко, адже шкільні вимоги не збігаються з потребами нестандартних дітей, які у своєму розвитку або випереджають інших, або відстають від інших учнів. Такі діти, як правило, пасивні на заняттях, не прагнуть отримати знання, уникають труднощів, відволікаються в ті мо-

* **© Логвинюк А. А.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

менти, коли йде пошук, потрібне напруження думки. Це діти із своєрідним відчуттям світу, способом мислення. Учителі не завжди враховують особливості розуміння у таких дітей, характер їхнього мислення, рівень підготовленості, працездатності, загальний розвиток, інтереси, потреби, тимчасовий психічний стан.

Таким чином, незважаючи на накопичений школою досвід зменшення, а в ряді випадків ліквідації відставання дітей у навчанні, ця проблема залишається актуальною в педагогіці. Тому питання, пов'язані з вивченням неуспільності й відставання учнів у сучасній школі, можна віднести до найбільш актуальних сьогодні для кожного вчителя початкових класів.

Проблему неуспільності в навчанні школярів ґрунтовно досліджували Ю. Бабанський, В. Цетлін, М. Мурачковський. За даними цих учених, приблизно 12,5% учнів відчують труднощі в навчанні, що значною мірою ускладнює роботу вчителя [1]. На думку академіка Ю. Бабанського, причинами неспільності учнів є слабку розвиток мислення – 27%; низький рівень навичок навчальної праці – 18%; негативне ставлення до навчання – 14%; негативний вплив сім'ї, однокласників – 13%; прогалини в знаннях – 11%; слабка здоров'я, швидка втомлюваність – 9%; слабка воля, недисциплінованість – 8% [4].

Дослідження свідчать, що ці причини по-різному впливають на хлопців і дівчат. Так, серед невстигаючих майже 80% хлопців і 20% дівчат [1]. Залежно від виду відставання в навчанні, учителі проводять відповідну роботу з учнями щодо його усунення. Нами було виокремлено такі шляхи подолання відставання учнів у навчанні:

1. Посилення контролю за щоденною працею учнів.
2. Своєчасне реагування на окремі факти відставання, виявлення їх причин і вжиття оперативних заходів, спрямованих на їх усунення.
3. Індивідуальні завдання або додаткові заняття з вивчення пропущеного.
4. Контроль за виконанням заданого.
5. Використання різноманітних завдань, спрямованих на розвиток інтересу до навчання.
6. Здійснення диференційованого підходу в опитуванні учнів та під час організації самостійної роботи поза класом.
7. Доброзичливе, уважне ставлення вчителя до учня із заохоченням до успіхів у навчанні.
8. Залучення учнівського активу до боротьби за підвищення відповідальності учня за навчання.
9. Посилення роботи з батьками дітей, які відстають у навчанні.

Окремі дії учня в ході навчання сигналізують спостережливому вчителю про те, що необхідно звернути увагу на цього школяра для того, щоб попередити розвиток його неспільності. В. Цетлін встановив такі ознаки неспільності дитини в навчанні

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

[1]:

- учень не може пояснити, у чому полягає складність задачі, намітити план її розв'язання, розв'язати задачу самостійно, указати, що отримано нового в результаті її розв'язку; учень не може дати відповіді на питання за текстом, сказати, що нового він дізнався з нього. Ці ознаки можуть бути виявлені під час розв'язування задач, читання текстів та прослуховування пояснень учителя;

- учень пасивний і відволікається в ті моменти уроку, коли йде пошук, необхідне розумове напруження, подолання труднощів. Ці ознаки можуть бути помічені під час розв'язування задач, під час сприйняття пояснень учителя, у ситуації вибору за бажанням завдання для самостійної роботи;

- учень не реагує емоційно (мімікою, жестами) на успіхи та невдачі, не може дати оцінку своїй роботі, не контролює себе;

- учень не може пояснити мету виконаної ним вправи, сказати, на яке правило вона дана, не виконує припису правила, пропускає дії, плутає їх порядок, не може перевірити отриманий результат та хід роботи. Ці ознаки проявляються під час виконання вправ, а також під час виконання окремих дій у складі більш складної діяльності.

Щодня кожному вчителеві початкових класів доводиться самостійно виявляти причини неуспішності своїх учнів. У практиці педагогів можна виділити такі основні способи виявлення неуспішності школярів:

- спостереження вчителя за реакціями учнів на труднощі в роботі, на їхні успіхи та невдачі;

- постановка питань учителя до учня та його вимоги сформулювати те чи інше положення;

- організація педагогом навчальних самостійних робіт у класі, під час яких він отримує матеріал для судження про результати діяльності своїх учнів, спостерігає за їхньою роботою, вислуховує та відповідає на їхні запитання, іноді допомагає їм.

Неуспішність – це складне і багатогранне явище шкільної дійсності, що вимагає різносторонніх підходів при його вивченні. Попереджувати відставання та неуспішність учнів покликані різноманітні і водночас суто індивідуальні методи стимулювання учнів (табл. 1) [3].

Аналіз методичної літератури та власний досвід роботи показують, що «слабкі» діти мають ряд переваг, які мусить урахувувати кожен учитель:

- у ситуаціях, що вимагають монотонної роботи, вони більш успішні;

- також ці учні є успішними в тих видах діяльності, що вимагають попередньої підготовки;

- для них сприятливі ситуації, які вимагають послідовної планомірної роботи;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

– вони схильні до ретельного контролю виконання навчальних завдань і перевірки отриманих результатів.

Таблиця 1

Методи стимулювання учнів з метою попередження їхнього відставання та неуспішності

<p style="text-align: center;">1-а група За допомогою змісту (змістовні)</p>	<p style="text-align: center;">2-а група Шляхом організації діяльності (організаційні)</p>	<p style="text-align: center;">3-я група За допомогою виховного впливу на спілкування, стосунки, уважність (соціально- психологічні)</p>
<p>1. Особливий підхід до висвітлення навчального матеріалу, характер його подання: а) емоційно-образний (наочно-образний, захоплений); б) аналітичний (роз'яснювальний, критичний, логічний, проблемний); в) діловий; г) незвичний.</p> <p>2. Використання, показ, підкреслення різних елементів, цікавих особливостей змісту: а) важливість окремих частин; б) складність (простота, доступність); в) новизна, пізнавальність матеріалу; г) історизм, сучасні досягнення науки; д) цікаві факти, протиріччя, парадокси.</p> <p>3. Завдання з цікавим змістом, цікавими питаннями.</p> <p>4. Показ значимості знань, умінь: а) суспільної; б) особистісної.</p> <p>5. Міжпредметні зв'язки.</p>	<p>1. Цільова настанова на роботу, її коротка характеристика, постановка завдань.</p> <p>2. Висування вимог до учнів. За змістом: до дисципліни, до роботи; за формою: розвернуті, алгоритми, звернуті (вказівки, зауваження, міміка); єдині й індивідуально-групові, загальні та детальні, прямі й непрямі.</p> <p>3. Характер діяльності (копіювальний, репродуктивний, творчий).</p> <p>4. Створення ситуацій різного характеру: інтелектуального (проблемна, пошукова, спір, дискусії, протиріччя), ігрового (пізнавальної гри, змагань), емоційного (успіху, захоплення темою).</p> <p>5. Аналіз помилок та надання необхідної допомоги.</p> <p>6. Контроль за діяльністю учня (ретельний, побіжний), взаємо- та само- контроль, оцінка.</p> <p>7. Чітке використання ТЗН, наочності, дидактичних матеріалів, яскравих посібників.</p>	<p>1. Показ досягнень та недоліків у розвитку особистості, прояв довіри щодо сил та можливостей учнів.</p> <p>2. Прояв власного ставлення вчителя до учня, класу, висловлення своєї точки зору.</p> <p>3. Прояв учителем власних якостей, даних особистості (стосовно спілкування, ерудиції, ставлення до предмета, ділових якостей тощо) та спонукання учнів до подібних проявів.</p> <p>4. Організація дружніх взаємовідносин у колективі (взаємоперевірка, обмін думками, взаємодопомога).</p>

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Тому в роботі зі «слабкими» учнями учителю варто спиратися на узагальнені нами рекомендації:

1. Вірте в здібності «слабковстигаючого» учня та намагайтеся передати йому цю віру.

2. Вселяючи у слабких віру в те, що вони запам'ятають, зрозуміють, частіше пропонуйте їм однотипні завдання (з учителем, з класом, самостійно).

3. Пам'ятайте, що для «слабковстигаючого» необхідний період «проникнення» в матеріал. Не квапте його. Навчіться чекати.

4. Не ставте «слабкого» учня в ситуацію несподіваного запитання й не вимагайте швидкої відповіді на нього, дайте учню достатньо часу на обмірковування та підготовку.

5. Бажано, щоб відповідь була не в усній, а в письмовій формі. Під час підготовки учнем відповіді потрібно дати йому час для перевірки та виправлення написаного.

6. Слід у мінімальному ступені відволікати учня, намагаючись не переключати його увагу, створювати спокійну, не нервозну обстановку.

7. Кожний урок – продовження попереднього. Багаторазове повторення основного матеріалу – один із прийомів роботи зі слабкими.

8. Не давайте для засвоєння в обмежений проміжок часу великий, різноманітний і складний матеріал. Умійте з того, що вивчається, вибрати головне, викласти його, повторити та закріпити.

9. Не слід примушувати таких учнів відповідати на запитання з нового, щойно засвоєного матеріалу, краще відкласти опитування на наступний урок, давши можливість учням ознайомитись з ним удома.

10. Шляхом правильної тактики опитувань і заохочень (не тільки оцінкою, а й зауваженнями типу «відмінно», «молодець», «розумник» тощо) треба формувати в таких учнів упевненість у своїх силах, у своїх знаннях, у можливості вчитись. Ця впевненість допоможе учню в екстремальних стресових ситуаціях (написання самостійних та контрольних робіт, здача ДПА тощо)

11. Варто обережніше оцінювати невдачі учня, адже він сам дуже болісно до них ставиться.

12. Роботу зі «слабковстигаючими» не розумійте примітивно. Тут іде постійний розвиток пам'яті, логіки, мислення, емоцій, почуттів, інтересу до навчання.

13. Спілкування – головна складова будь-якої методики. Не зумієте привернути дітей до себе – не отримаєте й результатів навчання.

14. Навчіться керувати класом. Якщо урок одноманітний, діти самі знайдуть вихід – займуться своїми справами.

15. Починаючи цілеспрямовано працювати зі слабкими, пам'ятайте: через короткий час їхнє середовище знову

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

розколется – на здібних, середніх та слабковстигаючих.

16. Навчіться залучати до навчання слабких сильніших дітей. Викали матеріал, опитали сильних – посадіть їх до слабких, і нехай продовжується навчання.

Певну роль у подоланні неуспішності молодших школярів відіграють класи ІПК (інтенсивної педагогічної корекції), їх називають ще класами вирівнювання. До них зараховують дітей, які на час вступу до школи виявилися невідготовленими до навчання у звичайних умовах, а також учнів першого і другого класів, які є невстигаючими з основних предметів початкової школи (читання, мова, математика). У цих дітей спостерігаються затримка розвитку сприйняття й мислення, послаблення пам'яті, нестійка увага. Такі діти потребують посиленої уваги, особливих зусиль з боку вчителя. За два-три роки інтенсивної роботи педагога вони долають відставання у знаннях від своїх однолітків зі звичайних класів і можуть разом з ними успішно продовжувати навчання в середній школі.

Важливим чинником успішної роботи класів ІПК є відносна однорідність складу учнів, порівняно однакова їх шкільна зрілість. Учителі мають змогу маневрувати навчальним матеріалом, використовувати його відповідно до обставин, що склалися під час вивчення певної теми; за необхідності – тимчасово сповільнити темп засвоєння навчальної програми окремими учнями, класом. Головним є належне засвоєння матеріалу кожним учнем, усунення прогалин у знаннях, розвиток умінь вчитися, що створює передумови для подолання колишнього відставання. Також певне значення має й наповнення класів ІПК (не більше 20 дітей). У таких класах працюють учителі високої кваліфікації, здатні творчо організувати пізнавальну діяльність учнів.

Для розв'язання проблеми відставання та неуспішності учнів молодшого шкільного віку пропонуємо вчителям використовувати у своїй практиці опорні схеми та інтерактивні методи навчання. Якщо творчо використовувати на уроці інноваційні технології викладання, елементи передового педагогічного досвіду, кожен урок може формувати глибокі й міцні знання в учнів.

Опорні схеми (на думку Л. Шведа) – це один із нестандартних методів навчання, що базується на досягненнях сучасної методики вивчення наукових основ у загальноосвітній школі.

Цей метод, по-перше, дає змогу вчителю використовувати особисті творчі прийоми і знахідки в методиці викладання української мови та математики, покращує індивідуальну роботу з учнями.

По-друге, він гарантує багаторазове варіативне повторення вивченого матеріалу на уроках, дає змогу домогтися його повного засвоєння.

По-третє, він розвиває всі види пам'яті.

Схеми-опори, які використовуються на уроках української мови та математики, стають постійними помічниками учням,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

умовою безконфліктного, ділового, дружнього спілкування, основою впевненості дітей у своїх здібностях долати труднощі. Схеми-опори забезпечують і підвищену працездатність учнів, а також енергійний темп уроку. Необхідні правила для виконання завдання дітям не потрібно пригадувати: вони читають їх на схемах. Читають сьогодні, завтра. Через тиждень схема не потрібна – діти засвоїли матеріал.

У момент першого пояснення, коли вчитель використовує яскраві малюнки, таблиці, слабкі учні беруть участь у роботі, відповідають на запитання, а інколи роблять і правильні висновки. Серйозні труднощі діти відчувають, переходячи від доступної наочності до серйозного матеріалу, коли на основі добре засвоєних висновків слід будувати свої судження. А це часто не виходить у таких учнів. Вони не можуть з першого уроку ані зрозуміти, ані швидко завчити матеріал. Саме це й пояснює появу пасивності на уроці в слабких дітей.

Залучити кожного учня до активної діяльності на уроці, довести уявлення з нової теми до формування понять, стійких навичок допомагають учителю саме опорні схеми. Від традиційної наочності вони відрізняються тим, що стали опорами думки учнів, опорами їхньої практичної діяльності.

На уроці, користуючись даними схемами, учні читають їх, працюють з ними, будують свої відповіді. Жоден із них не почувується безпорадним. Зникає скутість, страх перед відповіддю, навантаження на пам'ять. Учні позбавлені механічного запам'ятовування правил. Вони засвоюють їх осмислено: виводять правило за запропонованою схемою-опорою, виконуючи практичне завдання.

Пропонуємо декілька схем-опор до уроків української мови, що використовуються при вивченні розділу «Частини мови» у 3-му класі (за підручником «Рідна мова» для 3 класу авторів М. С. Вашуленка, О. І. Мельничайко (Київ: Освіта, 2003)).

Схема 1

Іменник	
назва предмета	
хто?	що?
дідусь	калина
білка	шапка
учень	добро
пекар	школа

Схема 2

Назви							
істот (хто?)		неістот (що?)					
людей	тварин	рослин	речей	подій	ознак	установ і організацій	дій
малюар	дятел	барвінок	шапка	іменини	щирість	завод	спів
косар	ведмідь	береза	олівець	змагання	доброта	пошта	гнів
дівчина	корова	сосна	лінійка	збори	хитрість	музей	

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Схема 3

Власні і загальні іменники		
Загальна назва	Власна назва	Що означає власна назва
шахтар	Петро Іванович	ім'я, по-батькові,
	Костенко	прізвище
місто	Херсон	географічна назва
вулиця	Гагаріна	географічна назва
море	Чорне	географічна назва
гори	Карпати	географічна назва
кінь	Орлик	кличка тварини

Схема 4

Рід іменників		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
(він мій)	(вона моя)	(воно моє)
батько	дівчина	серце
кінь	земля	небо

Наш досвід показує, що у своїй роботі вчителю доцільно користуватись таким принципом: «кожна дитина повинна не тільки почути сказане вчителем, а й побачити і при можливості відтворити почуте». Цей принцип допомагає задіяти відомі органи чуття дітей для сприйняття та осмислення запропонованого вчителем навчального матеріалу.

Для реалізації даного принципу, з метою зацікавлення дітей, активізації їхньої діяльності на уроці використовуйте не лише опорні схеми, а й інтерактивні методи навчання. А саме:

- робота в парах (складання діалогів, загадок; взаємоперевірка письмових робіт; характеристика дійових осіб);

- робота в групах (дослідження; повідомлення; складання за допомогою опорних слів речень, невеличких віршиків; прислів'їв);

- інсценізація (байки; казки; гумористичні вірші; уривки з прозових творів);

- при фронтальній роботі використовуйте різні форми організації навчання: «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Мозковий штурм».

Для того щоб учням було цікаво на уроках, намагайтеся проводити їх в нетрадиційній формі. У своїй практиці використовуйте нестандартні уроки, як-от:

- урок-гра;
- урок-подорож;
- урок-казка;
- урок-змагання;
- урок КВК;
- урок-свято;
- інтегровані уроки.

Усе це позитивно впливатиме на якість знань учнів. Пам'ятайте, слабкі діти не повинні знати, що вони слабкі. Ставлення до них повинно бути таким, як і до встигаючих учнів.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Допоможіть слабкій дитині зрозуміти, що її поважають, не вважають дурною, а кожна правильна відповідь є результатом її власної праці. Узагальнюючи особливості роботи зі слабовстигаючими учнями, необхідно зазначити, що вона вимагає:

- постійного вивчення учнів;
- формування в них уміння вчитися;
- зосередження уваги не на помилках, а на успіхах і перемогах, навіть незначних;
- залучення батьків до співпраці;
- створення доброзичливої атмосфери творчої співпраці між учителями й учнями.

Отже, система навчально-корекційних засобів у школі повинна бути спрямована в першу чергу на ліквідацію виявлених вад у розвитку дитини, при цьому слід опиратися на ті сторони пізнавальної діяльності, які в конкретного учня розвинені найкраще. А однією з важливих умов успішного навчання дітей у школі є використання в навчальному процесі інтерактивних форм роботи, інноваційних технологій викладання, елементів передового педагогічного досвіду, ігрових ситуацій як засобу активізації мислення й пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку. Важливе завдання школи й сім'ї сьогодні полягає в тому, щоб діти увійшли в сучасне суспільство справжніми патріотами своєї країни, які житимуть у ньому повноцінним життям.

Література:

1. Казачінер О. С. Діагностика як один із засобів подолання неуспішності молодших школярів // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 51-53.
2. Орлова Л. Шляхи подолання неуспішності учнів // Директор школи. – 2010. – № 10. – С. 21-25.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 2002. – 368 с.
4. Сухенко Т. П. Причини неуспішності учнів і шляхи їх подолання // Завуч. Усе для роботи (Осн). – 2011. – № 1/2. – С. 9-26.
5. Турищева Л. В. Особливості роботи з дітьми, які погано навчаються // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 16-18. – С. 40.
6. Швед Л. Я. Блокова система вивчення української мови. – Львів: ЛОНМІО, 1996. – 100с.

Матвєєва О. В., Власенко О. В.*

НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗВОРТНОМУ ЗВ'ЯЗКУ В ПАРНІЙ ТА ГРУПОВІЙ РОБОТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розкривається поняття «зворотного зв'язку» та прийоми його реалізації через парну і групову роботу на уроках англійської мови.

* © **Матвєєва О. В., Власенко О. В.**